

Minnen av "Sista folket på Kista – En familjetragedi"

Nedtecknat av Thure Herbertsson, jan. 2014

Mina minnen av Kistafolket finns från 1933 då jag och min syster Maj, samt övriga barn från Senneby hade vår skolväg över gården, förbi smedjan och fram till Västernäs skola. Det var mest manfolket, fadern, sonen Titus, f. 1895, och drängen som sågs. Fadern Edvard, f. 1860, var då en gammal man, jag minns att han en gång stod vid slipstenen med en lie och troligen var det drängen som drog. Har inget minne av att vi samtalande annat än att vi hälsade på varandra. Om min syster och jag hade något ärende in till modern Charlotta, f. 1861, och dottern Viktoria, f. 1885, blev vi vänligt och bjudsamt mottagna.

Vår gård ligger närmst granne med Kista på ca 500 meter. Familjerna hade ett gott förhållande sig emellan. Det förekom någon gång att det bjöds hem till varandra, men på de traditionella julbidningarna i Senneby deltog inte Kistafolket. Övriga kontakter var vid behov av telefon och när någon ko skulle till tjur; våran gård hade dessa tillgångar. Min far, Herbert Gustafsson, som var jämngammal med Titus, framhöll honom som praktig och pålitlig. Han var en mycket duktig lantbrukare med intresse för nyheter inom växtodling och djurhållning. Hästarna på gården var stora kraftiga ardenner, välskötta och omtalade som 'Kistakamparna'. Att ladugården sköttes med omsorg och noggrannhet, bevisar de mjölkdiplom som finns bevarade.

Titus tillhörde, redan som 18 åring, Väddö skytteförening. Kom senare att ingå i styrelsen som sekreterare, (även en tid som ordf.) med rektor W. Mattsson, på Folkhögskolan som ordf. och slaktare And. Ax. Andersson, Senneby som kassaförvaltare. Skytteföreningens arrendekontrakt från 1920/29 med A. P. Eriksson på Senneby 6:2, "Västergården", angående på fastigheten belägen skjutbana är undertecknat av ovanstående styrelseledamöter. Titus genomgick även en vinterkurs på Väddö Folkhögskola, 1913/14, innan han fullgjorde värnpliktjänst vid Flottan 1915.

Något år in på 20-talet drabbades Titus av förljungen kärlek, som under resten av hans levnad kom att störa hans mentala hälsa. Det talades om att en kvinna som var förlovad med en sjöman, hade under tiden som denne var till sjöss, haft ett förtroligt förhållande med Titus, som han tog för allvarligt menat. Förhållandet fick ett mycket tragiskt slut. Titus fick på ryktes vägar veta att det för kvinnan och hennes sjöman hade kungjorts lysning i Väddö kyrka, utan att kvinnan hade delgivit Titus sin avsikt. Denna händelse gjorde Titus djupt bedrövad. Sviterna efter detta dråpslag förorsakade, att Titus en längre tid, i mitten av 20-talet, kom under vård på mentalsjukhus.

Förutom ovan nämnda förljungenhet levde Titus i en mycket kärleksfattig hemmiljö, där fadern och modern inte var varandras lycka. Speciellt fadern lär ha haft mycket liten förståelse för Titus åsikter, framtidsplaner och behov av stöd.

Dottern Viktoria, var i sin ungdom en reslig och vacker kvinna. Som tonårig genomgick hon en sommarkurs, 1908, på Väddö Folkhögskola. Det talades om att hon hade haft många friare, men modern lär ha varit för styrande med att godta en blivande måg. Föräldrarna hade en stark kyrklig anknytning, fadern gick som kyrkvård i början på 1900-talet. Det talades även om, att modern var inställd på att dottern skulle giftas bort till en präst eller predikant. Någon lämplig sådan tycks inte ha uppenbarat sig, trots att Viktoria, vid 21 års ålder, under ett år

hade tjänst som piga hos kyrkoherdefamiljen i Skepptuna församling.

Om det för Viktoria hade givits tillfälle att bilda familj och lämna Kista; vad hade inte det kunnat betyda för Titus? De kvinnor som stod Titus nära hade säkert sett möjligheten att bli bondmora på Kista om systemen hade blivit bortgift. Detta var vanligt förekommande att när sonen eller dottern bildade familj och övertog driften av gården, så blev det ofta till ett gemensamt boende med föräldrarna.

Bilden: Förberedelse för slakt av ungtjur. Titus ses framför- och Viktoria bakom tjuren.

Hösten 1943 kom Titus till min far och ville få hjälp med att skära höstvetet med självbindaren, han hade hela stora Rösgärdet skördemoget. Vi hade mycket egna körningar, men Titus var orolig över sitt fina höstvetet så far vågade inte säga nej, då han visste om hans återkommande instabila tillstånd. Efter avslutad körning var Titus mycket glad och tacksam att han fått vetet avskurit.

Senare på hösten detta år, 1943, blev det sista för Titus vistelse på Kista. Han blev alltmer orolig. Systemen och modern var ängsliga för att han skulle göra sig illa. Systemen kom till far – en dag vid kvällstid - och bad honom att följa med till Kista och göra Titus sällskap och prata honom till rätta. Far blev hos Titus hela natten. Det gick några dygn med fortsatt oro. Några mer än far turades om att göra Titus sällskap. Titus oro lär bl.a. ha grundat sig på, som tidigare nämnts, grubblerier över svikna förälskelser. Ett kärleksförhållande var även med en kvinna från Senneby. Hur allvarligt menat det var har det inte ordats så mycket om. Men denna för Titus besvärliga höst, hade han kallat denna kvinna till sig för samtal; kanske en vilja till avsked? Kvinnan var fyra år yngre och ogift.

Till lördagskvällen, denna oroliga vecka, hade Titus kallat till sig min far för ytterligare samtal. Det blev samtal till fram på småtimmarna. Under natten hade Titus berättat för far, att han bestämt sig för att lämna Kista, för det hade för honom blivit en omöjlighet att bo och arbeta ihop med ”sjuka människor”. Titus hade haft mycket förklaringar på de besvärliga förhållanden han levde under. Planen på hur han ville lämna Kista kom under samtals gång. Han bad om att få far med sig som stöd. Så följande dag, tidig söndagsförmiddag, kom Titus cyklade från Kista, medförande en mindre väska, hem till far för att med honom besöka gudstjänsten i Vaddö kyrka. Men först hade Titus bestämt att de skulle besöka läkarmottagningen i Elmsta, för samtal med doktor Hägerlund, inte för sitt eget behov, utan för att doktorn fortsatt möjligt skulle ta sig till de ”sjuka fruntimmerna” på Kista. *Doktor Hägerlund som kände till förhållandet på Kista, försökte lugna Titus, men Titus hade varit påstridig och ville övertyga hur nödvändigt det var att doktorn besökte Kista.*

Efter besöket hos doktorn var det gott om tid fram till gudstjänsten. Far föreslog då att de skulle besöka hans bror Algot och svägerskan Viktoria i Elmsta, för att där bli bjudna på kaffe. Titus var efter gammalt bekant med Algot. Under samtals gång vid kaffebordet hade

de inte märkt något avvikande med Titus. I god tid cyklade de sedan till kyrkan. Utan några problem bevistades gudstjänsten. Efter dess slut hade Titus; det bestämda, och förutfattade beslutet att inte återvända till Kista, utan hans tilltänkta boende skulle bli Försörjningshemmet i Elmsta. Kyrkobesöket hade tydligen inte påverkat Titus ställningstagande, utan färden till Försörjningshemmet var oåterkallelig. Far hade försökt med övertalning, men hörsammades inte.

Färden till Försörjningshemmet blev det sista stöd som far fick möjlighet att ge Titus. Efter hemkomsten underrättades de förtvivlade kvinnorna på Kista om Titus belägenhet.

Varför Titus hade tagit fasta på Försörjningshemmet framkom det ingen förklaring på. Kan det möjligen ha varit så, att han tänkt sig att där få tjänst som lantarbetare, för vid den här tiden drev Försörjningshemmet även tillhörande jordbruk.

(Försörjningshemmet var dåtidens äldreboende, men även tillgängligt för personer/familjer som hade svårighet med egen försörjning – idag ”Solhem”).

För Titus blev ändå vistelsen på hemmet allt besvärligare. Efter någon tid blev han förflyttad till mentalsjukhus i Uppsala. Någon förbättring av hans mentala hälsa lär inte ha infunnit sig. För i början av mars månad 1944 tycks Titus sett mörkret allt mörkare, livet allt skörare, och beslutet allt bestämdare. Titus blev endast 49 år.

För modern och systemen, var och blev tillvaron än värre efter Titus bortgång; med bekymmer, ängslan och saknad. Ängslan över gårdens och deras egen framtid. Modern Charlotta, några år över åttio, var den mentalt starkare, systemen Viktoria, femtiofem år, var och blev än mer nedtyngd och bedrövad. Den dräng som fanns på gården var inte kunnig med alla sysslor. Min syster Maj, och någon till från byn, var till hjälp åt Viktoria med bl. a. mjölkning. Viktorias hälsa blev allt sämre, efter någon tid måste mjölkorna avyttras. Tillståndet för Viktoria var mycket allvarligt, bara tre månader efter Titus bortgång lämnar även hon jordlivet och mor Charlotta blir lämnad ensam. Hennes båda barn hade inga arvingar. Modern blir därmed arvtagare och återfår ägandet av sin gamla släktgård.

Charlotta hade i sina krafts dagar varit en stark och styrande kvinna. Trots den oerhört stora sorg och bedrövelse som drabbade henne, hade hon krafter nog till att styra och ställa över sitt eget befinnande, gårdens skötsel och framtid. Genom att Charlotta hade begränsad rörlighet måste hon ha hjälp i hemmet för att kunna bo kvar på Kista. Detta blev möjligt tack vare en duktig kvinna från Senneby Nor, fru Berta Lindström, nybliven pensioner, som åtog sig vårdnaden under hennes återstående levnad. Gårdens skötsel klarades under 1944/45/46 med hjälp av dräng och tillfälliga dagsverkare. - Det var tillfällen då självaste kyrkoherden, Arvid Hallenberg, var till hjälp på gården, med bl. a. vårsådden. Under 1946 hölls offentlig auktion på den yttre lösejorden samt på växande grödor. Djuren var sedan tidigare avyttrade. Under Charlottas nästan tre år som den ”siste bonden” på Kista, var hon i en mellanperiod satt under förmyndare. Men med hjälp av förtroliga medhjälpare lyckades hon häva förmyndarskapet. På grund av att hon återfick sin självständighet, kunde hon låta styra gården med egen kraft och vilja och avgöra gårdens fortsatta befinnande efter hennes bortgång. Charlotta hade starka känslor för att hennes gamla släktgård skulle kunna leva vidare som i ett av generationer befintligt familjejordbruk. Hennes förhoppning var så stark att hon hade gården utannonserad till försäljning. Några intressenter besökte gården men ingen visade allvarlig avsikt på att köpa den. (Alternativet enligt nedan hade säkert varit ifrågasatt tidigare).

Tack vare, Hembygdsföreningens dåvarande ordf. rektor Wilhelm Mattsson, på Folkhögskolan, som långt innan Charlotta blev lämnad ensam, hade haft goda och förtroliga

kontakter med Kistafolket, förblev säkert av betydelse och avgörande för att Charlotta Eriksson den 12 dec. 1946, bara två och en halv månader före sin bortgång, lät underteckna det upprättade testamentet som tillskrev Vaddö Hembygd- och fornminnesförening all hennes kvarlåtenskap. Testamentet anmäldes till tingsrätten som gav sitt godkännande. Modern Charlotta, blev 86 år.

Att gården Kista kom att behålla mycket av sina gamla hus under 1900-talet har sin troliga förklaring; genom att både fadern och Titus hade haft sina besvärliga sjukdomsperioder, blev ju förutsättningarna för större investeringar begränsade. En mindre investering, väsentlig standardhöjning, utfördes dock 1937, året efter faderns bortgång, då vatten- och avloppsledning installerades i mangårdsbyggnaden. Fadern Edvard, blev 76 år.

Titus hade under sina starka och friska perioder, haft för avsikt att flytta gården närmare landsvägen. Tänkte sig att bygga ny gård på dåvarande betesmarken (idag skog) på vänster sida om utfartsvägen ca 200 meter innan Björkövägen. Titus hade säkert tanke på att bilda familj och få eget boende. Han ansåg nog att det var en omöjlighet att få en kvinna till Kista tillsammans med mor, far och syster. Samtidigt som gården var otidsenlig och belägen isolerad; var ju tanken på flyttning och nybyggnad inte helt fel? Skogen hade dessutom stor tillgång på timmer. För Titus var planerna allvarligt menade. På hösten 1938 blev byggmästare Algot Gustafsson, Elmsta, (min farbror) kallad till Kista för att diskutera byggnationer. Han fick i uppdrag att upprätta en planskiss på en ny ekonomibyggnad, med loge, stall och ladugård, som Titus hade sett som början till en ny och tidsenlig gård, med egen familj och som självständig bonde.

”Titus planer blev bara till en dröm; jag fann den väl förvarad i en byrålåda på hans rum”.
Om Titus vid dessa planeringar hade förhoppning på den kvinna från Senneby , ungdomskärlek, som fortfarande befanns ogift; kan vara mycket troligt?
(Härmed återställs planskissen till samlingarna på Kista).

Denna min nedteckning över ”Sista folket på Kista” är en intressant dokumentation över tiden före Hembygd-föreningen. Den ger en bild av hur omgärdad den var av opåverkbara händelseförlopp, intriger och styrningar. ***Det kan ses som ”ödets makt” att det blev som det befinner sig idag.***

Nya ´Kistafolk´

”Vi nutida som framtida ´Kistafolk´

Allmänt framstår som gårdens tolk

Berättar historia om tider som gått

Stolta över det Kista vi fått”

Kistaledamot i 38 år T.H.